

Лілія Присяжна,

канд. наук із соц. комунікацій, наук. співроб. аналітично-прогностичного відділу
НЮБ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

НАУКОВІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЦЕНТРИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (НА ПРИКЛАДІ НБУВ)

Стаття присвячена розкриттю ролі інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек в інформаційній підтримці органів державної влади в умовах інформатизації суспільства. Зокрема, розглянуто діяльність Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) НАН України щодо ефективного використання потенціалу наукової бібліотеки як центру інформаційно-аналітичного супроводу ринкових перетворень в умовах глобалізації.

Ключові слова: наукові бібліотеки, інформаційно-аналітична діяльність, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Фонд Президентів України, відділ довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО), Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Національна юридична бібліотека (НЮБ).

Демократичні та соціально-економічні зрушення, що відбулися в Україні за роки незалежності, зумовили кардинальні зміни і в діяльності бібліотечних установ. Сучасна бібліотека виконує багато різних функцій, це складне утворення, що поєднує в собі риси як традиційної бібліотеки, так і цифрової, що має справу з документами лише на електронних носіях. Водночас врахування існуючих реалій функціонування сучасної бібліотеки підводить до висновку, що з посередника між виробниками та користувачами інформаційних ресурсів вона трансформується в системоутворювальну ланку інформаційної сфери, стає каталізатором інформаційних процесів. За концепцією О. Онищенко, сучасна наукова бібліотека постає як «триєдиний бібліотечно-бібліографічний, науково-дослідний і культурно-просвітницький центр, що відіграє чи не провідну роль у науково-інформаційному забезпеченні науки, освіти, культури, управління» [1].

Підвищення якості державного управління є одним з основних чинників розвитку сучасного українського суспільства.

Різні аспекти діяльності бібліотек як інтелектуальних центрів з розвинутою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичного опрацювання документних потоків для інформаційного забезпечення владних структур досліджували науковці-бібліотекознавці В. Горовий, Т. Гранчак, І. Давидова, М. Дворкіна, О. Кобелев, О. Онищенко, Г. Сілкова, Н. Сляднєва та ін.

Ця стаття присвячена розкриттю ролі інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек в інформаційній підтримці органів державної влади в умовах інформатизації суспільства.

З погляду сьогодення, бібліотеки, у першу чергу наукові, як інформаційні центри не стоять осторонь від питань інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління. При взаємодії з органами влади та управління будь-якого рівня основним завданням бібліотеки стає власне не тільки бібліотечне, довідково-бібліографічне обслуговування співробітників відповідних структур, а саме інформаційне забезпечення процесів прийняття найбільш оптимальних управлінських рішень у галузі політичного, економічного, соціального регулювання проблем життєдіяльності держави. Це означає, що представники органів державної влади отримують не лише потрібну їм інформацію, а й «нове знання через накопичення, збереження й доступу до знання, а також його аналіз, синтез і трансформацію» [2, с. 97]. Тобто інформаційна функція сучасної бібліотеки набуває ще ресурсно-оцінюючого й ресурсно-орієнтуючого характеру [3].

Перевагою інформаційно-аналітичних структур, що є підрозділами наукових бібліотек національного рівня, порівняно з іншими інформаційними структурами щодо інформаційного супроводу органів державної влади, є оперативний доступ до великих масивів різноманітної за своїм характером інформації: наукової монографічної літератури (що стає науковою базою інформаційно-аналітичних матеріалів, які готуються службами), наукових статей, експертної думки, матеріалів періодики, інформації електронних інтернет-видань, сайтів центральних і місцевих органів влади, партійних та громадських організацій, місцевих громадських організацій, веб-сторінки релігійних організацій тощо [4, с. 82].

При цьому одним із ключових факторів ефективного використання потенціалу бібліотек з метою аналізу потрібної інформації є кваліфікація бібліотечних працівників, безпосередньо та опосередковано залучених до процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державного управління. Як демонструє передовий досвід розвинутих країн, сучасний бібліотекар – це не тільки консультант, а й аналітик, порадник, менеджер

змісту Інтернету та інформаційного продукту. Як зазначав Х. Ортега-і-Гасет, бібліотекар уже за характером своєї діяльності є вченим.

Водночас для оперативного забезпечення інформаційних запитів органів державної влади бібліотекар повинен володіти такими професійними якостями, як знання і визначення шляху оптимального пошуку, увага до запиту споживача, вміння використовувати нові інформаційні технології, визначити не тільки мету запиту, а й рівень підготовки замовника, вміння встановлювати з ним контакт.

Іншими словами, орієнтація в інформаційних ресурсах – оцінка інформаційних ресурсів – доступ до інформаційних ресурсів – така формула реалізації інформаційної функції бібліотек у сучасних умовах, яка лежить в основі інноваційних перетворень у змісті, організації, технології, формах і методах інформаційної діяльності бібліотек. Це, у свою чергу, приводить до зміни ролі інформаційно-бібліотечного працівника з розряду обслуговуючого персоналу на персонал, що оцінює та орієнтує в інформаційних ресурсах [3].

Звичайно, за нинішнього рівня розвитку інформаційної сфери українського суспільства будь-який користувач Інтернету, у тому числі й представники органів державної влади, і без допомоги наукової бібліотеки можуть оперативно отримати з відкритих джерел певну первинну інформацію довідкового та статистичного характеру.

Утім, стикаючись із різноманітними фрагментованими й суперечливими інформаційними потоками, у яких потрібно знайти та ефективно використати лише необхідну для їхньої власної діяльності інформацію, управлінські структури водночас відчують потребу в оперативно підготовленій інформації (синтезованій інформаційно-аналітичній, оглядово-аналітичній, прогнозно-аналітичній продукції).

Загалом інформаційні та інформаційно-аналітичні продукти, затребувані різними категоріями користувачів бібліотеки, по суті, є формою ефективного введення в обіг потрібних суспільству масивів інформації, доступ до якої сучасним користувачам з характерним дефіцитом часу і, як правило, незначними навичками самостійної роботи з великими обсягами інформації без ефективних посередників, інформаційних фахівців-аналітиків є ускладненим. Продовжуючи цю думку, можемо додати, що на сучасному етапі бібліотека, використовуючи загальнонаукові методи обробки інформації, організує на їхній основі власну синтезовану продукцію, яка може задовольнити інформаційні потреби у сфері державного управління. При цьому вміння управлінських структур, з одного боку, визначати свої інформаційні потреби, з іншого –

коректно (конкретно) формулювати запити щодо них до відповідних підрозділів (у тому числі фахівців-аналітиків) наукової бібліотеки також дають змогу ефективно використовувати ресурси бібліотек.

Загалом, сучасна інформаційна співпраця бібліотек, зокрема їхніх інформаційно-аналітичних структур, із владними структурами на загальнодержавному й регіональному рівнях полягає в:

- наданні органам державної влади інформації з конкретного питання, що надходить з різноманітних джерел;

- систематизації оцінок конкретної проблеми, наданні можливих (у необхідних випадках альтернативних) варіантів підходу до розв'язання проблеми;

- формуванні висновків на основі аналізу, пропозицій про політичні та організаційні дії органів управління з питання, що аналізується (наприклад, прийняття конкретних заходів або залишення проблеми без уваги) [5].

Усе це дає змогу зробити висновок, що саме інформаційно-аналітичні структури при бібліотечних установах, залучаючи наявний інформаційний потенціал основних масивів бібліотечних фондів, перетворюються на вітчизняні «фабрики думок». Ця теза також підтверджує значення бібліотек як важливих соціальних інструментів розвитку незалежної держави в умовах інформатизації та активного впливу на еволюцію процесів глобалізації.

Ефективність інформаційно-аналітичної діяльності структур бібліотек підтверджується досвідом роботи відомих зарубіжних бібліотек і їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів. Зокрема, «проявом структурної формалізації напряму інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, визнанням ефективності їхнього функціонування як виробників нової синтезованої інформації», як слушно зауважує Т. Гранчак [6], стало заснування Дослідницької служби бібліотеки Конгресу (Congressional Research Service, CRS), завданнями якої є забезпечення всіх комітетів і підкомітетів Конгресу США, а також індивідуально кожного сенатора та конгресмена, їхніх помічників і секретарів інформацією з усіх кола питань, пов'язаних з виконанням законодавцями їхніх службових обов'язків. За рік CRS задовольняє близько 600 тис. запитів Конгресу. При цьому інформація надається у вигляді довідок, доповідей за результатами проведених досліджень, а також вона міститься у власних періодичних виданнях CRS.

Утім, доцільність та ефективність інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек доведена не лише зарубіжним досвідом, а й практикою таких вітчизняних бібліотек, як Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України, Національна парламентська

бібліотека України, Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка, Львівська обласна універсальна наукова бібліотека, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського, Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України та ін.

У цьому контексті яскравим прикладом щодо ефективного використання потенціалу наукової бібліотеки як центру інформаційно-аналітичного супроводу ринкових перетворень в умовах глобалізації є діяльність Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) НАН України. Для безпосереднього інформаційно-аналітичного супроводу прийняття управлінських рішень і вдосконалення управлінської діяльності в структурі НБУВ була сформована Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ). Крім того, такі спеціальні підрозділи бібліотеки, як Фонд Президентів України, відділ довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО), Національна юридична бібліотека (НЮБ), серед іншого, також займаються цією діяльністю.

Зауважимо, що на необхідності створення служби, подібної СІАЗ, у складі Національної бібліотеки Української держави наполягав В. Вернадський. Зокрема, у протоколі № 14 засідання комітету Національної бібліотеки Української держави від 18 жовтня 1918 р. міститься запис, відповідно до якого «акад. В. І. Вернадський підіймає питання про поширення діяльності Б[ібліоте]ки в зв'язку з організацією Союму: треба буде при Н[аціональн]ій б[ібліот]еці організувати відділ для Союму, який містив би в собі книги політичного змісту, закони, парламентську літературу і т. ін. Принципово комітет згоджується з пропозицією голови і постановляє: утворити такий відділ при Н[аціональн]ій б[ібліоте]ці. Питання про це постановлено одкласти до найближчого разу» [7, с. 385].

Утім, тільки в 1992 р. була започаткована в Центральній науковій бібліотеці АН України (на сьогодні – НБУВ) Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. Уже безпосередньо її назва (спочатку вона мала назву відділ інформаційно-аналітичного забезпечення органів законодавчої, виконавчої і судової влади) показувала, що це була перша спроба, перший експеримент у створенні підрозділу в найбільшій бібліотеці суверенної України, орієнтованого на задоволення інформаційно-аналітичних запитів державних органів. Універсальність роботи СІАЗ зумовлювалася тим, що вона однією з перших прийшла на допомогу державотворцям України, зокрема керівництву Верховної Ради, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів

готувалися інформаційні продукти з доволі широкого спектра питань соціально-політичної та економічної проблематики.

На той час у СІАЗ було відпрацьовано методику підготовки щоденних оглядів періодичних видань, республіканських та обласних газет України й російськомовних газет СНД (усього понад 200 найменувань щодня) згідно з погодженою із замовниками тематикою, оглядів спеціальних періодичних видань з матеріалами, що стосуються розвитку економіки України. Було також розпочато підготовку оглядів і формування відповідної бази даних актуальних подій політичного, економічного та соціального життя у відображенні місцевої (районної, міської) преси.

Зважаючи на те, що з розвитком державних структур зростали також їхні потреби в інформації, обсяги запитів на підготовлену в СІАЗ інформаційно-аналітичну продукцію теж збільшувалися.

На сьогодні постійними багаторічними її абонентами є обласні, міські, районні держадміністрації, ради (1383 абонентів), громадські організації (по лінії УСПП – 409 абонентів), інформаційні центри. Інформаційно-аналітичною продукцією НЮБ і СІАЗ користується ряд українських посольств, члени Конституційної Асамблеї (86 абонентів). Загальна кількість користувачів на сьогодні – 1896 абонентів. СІАЗ займається підготовкою матеріалів, орієнтованих безпосередньо на задоволення інформаційно-аналітичних запитів і потреб органів державної влади та місцевого самоврядування. Послугами СІАЗ користується також ряд українських і зарубіжних посольств.

Залучаючи фонди бібліотеки при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів, співробітники СІАЗ готують синтезовану інформаційну продукцію, що характеризує суспільні явища та процеси, перш за все з якісної, а не кількісної точки зору, починаючи від коротких оперативних довідок і закінчуючи великими доповідями, які максимально задовольняють інформаційні потреби всіх замовників, зокрема органів державної влади.

Фонд Президентів України, заснований Указом Президента України від 5.04.1996 р. № 244 (244/96) «Про надання Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної», діє на правах науково-дослідного інституту і, як спеціальна бібліотечно-архівна колекція, є основним центром, що забезпечує збирання, збереження та впровадження в науковий і культурний обіг документальних матеріалів, які відображають державну, суспільно-політичну діяльність, творчість і життя президентів України. Водночас Фонд Президентів України здійснює інформування владних структур з проблеми формування

фондів, що відображають розвиток інституту президентства в Україні. Крім того, за час існування Фонд Президентів шляхом контент-моніторингу газетної періодики (у друкованому та електронному форматі) підготував унікальний за змістом і структурою та значний за обсягом (БД нараховують понад 200 тис. записів) інформаційно-аналітичний ресурс із соціально-політичної тематики, яким на сьогодні володіє НБУВ.

Відділ довідково-бібліографічного обслуговування є науково-прикладним структурним підрозділом Центру науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Серед основних напрямів роботи відділу – вивчення та інформаційне забезпечення запитів органів державної влади та управління: Адміністрації Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, президії НАН України, установ та організацій. В основному запити стосуються проблем законодавчого забезпечення, правового реформування, актуальних питань міжнародного співробітництва, розвитку підприємництва тощо.

Національна юридична бібліотека як структурний підрозділ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського забезпечує акумуляцію та ефективне використання документально-інформаційних ресурсів на всіх видах носіїв, що містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, правовідносини, правопорядок, правопорушення та боротьбу з ними тощо), а також інші ресурси інформації, суміжні за своєю змістовною основою з правовими, які сприяють удосконаленню правотворчої діяльності в Україні, вивченню громадської думки про ефективність правотворення, суспільні потреби в його вдосконаленні, перспективи його розвитку в контексті суспільної еволюції.

Таким чином, практика сьогодення доводить, що традиційна бібліотечна установа в умовах розвитку електронних інформаційних технологій, трансформуючись в інтегративний соціальний інститут, універсальний інформаційно-комунікаційний центр завдяки ефективному використанню свого наявного інформаційного потенціалу, мережі, рівня кадрової забезпеченості, спроможна готувати необхідні інформаційно-аналітичні продукти, орієнтовані на підвищення ефективності діяльності органів державної влади.

Список використаних джерел

1. *Онищенко О. С.* Бібліотеки у мінливому світі / О. С. Онищенко; інтерв'ю Л. Таран // Дзеркало тижня. – 2001. – № 44.
2. *Слободяник М. С.* Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник // НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : [б. в.], 1995. – 268 с. – Бібліогр.: с. 226–267.
3. *Кузнецова Т. Я.* Инновационные процессы в библиотечном деле и непрерывное профессиональное образование: пути и формы интеграции [Электронный ресурс] / Т. Я. Кузнецова. – Режим доступа: http://www.bgunb.ru/links/master/school/doc_2001/Kuznesova1.html. – Загл. с экрана.
4. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 481 с.
5. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти [Електронний ресурс] : монографія / І. В. Арістова ; за заг. ред. Бандурки О. М. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1189.html. – Назва з екрана.
6. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 481 с.
7. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. – Т. 1: Володимир Іванович Вернадський і Україна. – Кн. 1: Науково-організаційна діяльність (1918–1921) / редкол. тому: А. Г. Загородній, О. С. Онищенко (голова), В. А. Смолій, М. В. Багров, В. М. Даниленко, Л. А. Дубровіна (заст. голови), В. Ю. Афіані, Г. В. Боряк, В. Ю. Омельчук ; авт.-уклад.: О. С. Онищенко [та ін.] ; НАН України, Комісія з наукової спадщини академіка В. І. Вернадського, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Інститут історії України. – К., 2011. – 699 с.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2014.

Liliya Prysiashna,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

ACADEMIC LIBRARIES AS CENTERS OF INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT OF PUBLIC AUTHORITIES (FOR EXAMPLE VNLU)

The article is devoted to reveal the role of information-analytical structures of scientific libraries in the informative support of the public authorities in terms of the social informatization. In particular, the activity of the National Library of Ukraine Vernadsky (Vernadsky National Library) is considered as an example of the effective use of the scientific library's potential as a center of information-analytical support of market reforms in terms of globalization.

Keywords: scientific libraries, informative and analytical activity, the National Library of Ukraine Vernadsky (Vernadsky National Library), Presidents of Ukraine Foundation, Division of Reference Services (VDBO), of information-analytical support of public authorities (SIAZ), National Law library (NYUB).

Лилия Присяжная,

канд. наук по соц. коммуникациям, науч. сотр. аналитико-прогностического отдела НЮБ Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

НАУЧНЫЕ БИБЛИОТЕКИ КАК ЦЕНТРЫ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ (НА ПРИМЕРЕ НБУВ)

Статья посвящена раскрытию роли информационно-аналитических структур научных библиотек в информационной поддержке органов государственной власти в условиях информатизации общества. В частности, рассмотрена деятельность Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского (НБУВ) НАН Украины как пример эффективного использования потенциала научной библиотеки как центра информационно-аналитического сопровождения рыночных преобразований в условиях глобализации.

Ключевые слова: научные библиотеки, информационно-аналитическая деятельность, Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского, Фонд Президентов Украины, отдел справочно-библиографического обслуживания (ОСБО), Служба информационно-аналитического обеспечения органов государственной власти («СІАЗ»), Национальная юридическая библиотека (НЮБ).